

Uniwersytet Warszawski
Wydział Prawa i Administracji
Katedra Prawa Cywilnego

mgr Albert Pielak

**Autoreferat rozprawy doktorskiej
„Pełnomocnictwo w stosunkach niemajątkowych”**

napisanej pod kierunkiem prof. UW dr hab. Leszka Boska

Recenzenci:

prof. dr hab. Ewa Rott-Pietrzyk (Uniwersytet Śląski w Katowicach)

prof. dr hab. Piotr Machnikowski (Uniwersytet Wrocławski)

Warszawa 2022

I. Uzasadnienie wyboru tematu

Pełnomocnictwo jest instytucją szeroko wykorzystywaną w obrocie prawnym. Dynamika współczesnych stosunków społecznych mnoży powody, dla których pełnomocnictwo stanowi wciąż perspektywiczny temat badawczy. Zakorzenie omawianej instytucji w prawie rzymskim unaocznia fakt trwałego wpisania jej w prawo prywatne oraz myślenie prawników o sposobach posługiwania się osobami trzecimi przy dokonywaniu czynności prawnych. Ewolucja obcych systemów prawnych wskazuje, że pełnomocnictwo zyskuje nowe pola zastosowań wspierając, a niekiedy wręcz wypierając formy przedstawicielstwa ustawowego.

Temat pełnomocnictwa cieszy się nieustannie zainteresowaniem wśród badaczy polskiego prawa prywatnego. Refleksja nad pełnomocnictwem zaowocowała trzema opracowaniami monograficznymi: J. Fabiana¹ (powstałym jeszcze przed uchwaleniem obecnie obowiązującego Kodeksu cywilnego), M. Smyka² oraz P. Widerskiego³. Do tego cennego dorobku polskiej doktryny należy dodać liczne artykuły, opracowania systemowe oraz uwagi w komentarzach. Warto zwrócić uwagę, że dotychczasowe analizy polskiej doktryny koncentrowały się na pełnomocnictwie do dokonania czynności prawnej o charakterze majątkowym. Problematyka funkcjonowania pełnomocnictwa w stosunkach niemajątkowych nie była dotąd przedmiotem pogłębionego opracowania. W odróżnieniu od nauki prawa innych państw, w Polsce nie wykrystalizowała się również holistyczna koncepcja osobistych czynności prawnych, których nie można dokonać przez pełnomocnika. Jest ona wyraźnie zaakcentowana w prawie francuskim⁴ czy niemieckim⁵. W literaturze obcej często osobiste czynności prawne powiązane są z czynnościami prawnymi o charakterze niemajątkowym. Nie jest jednak możliwe bezpośrednie przeniesienie tych ustaleń do polskiej jurysprudencji⁶.

Zakres refleksji o pełnomocnictwie w rozprawie wyznaczają stosunki niemajątkowe. Stanowią one coraz silniej jurydyzowany podzbiór stosunków społecznych. Odpowiednie ukształtowanie

¹ J. Fabian, *Pełnomocnictwo*, Warszawa 1963.

² M. Smyk, *Pełnomocnictwo według Kodeksu cywilnego*, Warszawa 2010.

³ P. Widerski, *Pełnomocnictwo w prawie polskim*, Warszawa 2018.

⁴ Na podstawie art. 458 CC.

⁵ H. Reichel, *Höchstpersönliche Rechtsgeschäfte*, Bazylea 1931.

⁶ Przykładowo w BGB brak jest odpowiednika art. 95 § 1 k.c. (mimo pierwotnych zamierzeń niemieckiego ustawodawcy wprowadzenia przepisu takiej treści). Zob. W. Flume, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Rechts, Das Rechtsgeschäft*, t. II, Berlin, Heidelberg, Nowy Jork 1979, s. 761; R. Bork, *Allgemeiner Teil des Bürgerlichen Gesetzbuchs*, Hamburg 2015, s. 527.

prawne stosunków niemajątkowych, zapewnienie im właściwego funkcjonowania, także przy uwzględnieniu instytucji pełnomocnictwa, jest kluczowe z punktu widzenia ochrony najistotniejszych dla systemu prawa wartości osobistych: godności, życia, zdrowia czy pieczy nad osobą.

Podjęty temat ma zasadnicze znaczenie teoretyczne dla przedmiotowych granic umocowania. Doniosłość praktyczna podjętej w rozprawie problematyki przejawia się w jurydycznej odpowiedzi na zasygnalizowane w pracy współczesne zjawiska społeczne (coraz większa liczba dorosłych osób niezdolnych do składania oświadczeń woli ze względu na demencję, zaburzenia psychiczne czy problem „eurosieroctwa”). Pełnomocnictwo jest instytucją na tyle elastyczną, że, przy założeniu jego prawidłowego ukształtowania w stosunkach niemajątkowych, stanowi odpowiedź na pojawiające się obecnie potrzeby społeczne.

II. Cele badawcze

Celem pracy było przeprowadzenie przekrojowej analizy pełnomocnictwa w kontekście jego dopuszczalności i funkcjonowania w poszczególnych stosunkach niemajątkowych. Rysujące się prawidłowości na tym tle doprowadziły do propozycji rozwiązań prawnych, które stanowią osnovę wniosków rozprawy.

Rozprawa opiera się na przyjęciu teoretycznych założeń, mających za zadanie wychwycenie stopnia przystawalności pełnomocnictwa do natury stosunków niemajątkowych. Przeprowadzone badania należy umiejscowić w teoretycznych zagadnieniach czynności prawnej. Stosunki prawne badane są w pracy przede wszystkim jako stosunki abstrakcyjne (potencjalne), w odróżnieniu od stosunków konkretnych, które odnoszą się do określonego czasu i osoby⁷. Jako główną hipotezę badawczą przyjęto stwierdzenie, że kryterium „właściwości czynności prawnej” z art. 95 § 1 k.c. ogranicza podmiotom prawa cywilnego swobodę działania przez pełnomocnika w stosunkach niemajątkowych (osobistych).

Realizacja celu badawczego wymagała analizy:

- zwrotu niedookreślonego „właściwość czynności prawnej” z art. 95 § 1 k.c.;

⁷ Zgodnie z rozumieniem zaproponowanym przez K. Opalka i rozwiniętym przez A. Kleina w A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1980, s. 11-15.

- proveniencji instytucji pełnomocnictwa przy szczególnym uwzględnieniu stosunków niemajątkowych;
- sposobu wyodrębniania osobistych czynności prawnych w systemach prawnych wybranych państw;
- wpływu norm wyższego rzędu (konstytucyjnych i prawnomiędzynarodowych) na możliwość posługiwania się pełnomocnikiem w przypadku dokonywania czynności prawnych w orbicie prawnie chronionych wartości niemajątkowych;
- konstrukcji prawnej pełnomocnictwa w części ogólnej kodeksu cywilnego pod względem funkcjonalności dla stosunków niemajątkowych.

Ponadto, w rozprawie ujawniają się cele szczegółowe, ściśle powiązane z podstawowym zadaniem badawczym, do których należy zaliczyć zbadanie m.in.:

- relacji prawa cywilnego do prawa rodzinnego i opiekuńczego oraz wynikających z niej konsekwencji;
- projektu pełnomocnictwa opiekuńczego zaproponowanego przez Zespół Problemowy Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego;
- projektu pełnomocnictwa medycznego przedłożonego przez Polską Grupę Roboczą ds. Problemów Etycznych Końca Życia.

III. Metody badawcze

Środkiem do osiągnięcia obranych celów naukowych było zastosowanie metody formalno-dogmatycznej, historycznoprawnej i komparatystycznej.

Metoda formalno-dogmatyczna, mająca podstawowe znaczenie dla rozprawy, służyła dokonaniu ustaleń co do modalności normatywnej pełnomocnictw do dokonania czynności prawnej o charakterze niemajątkowym. Dokonano oceny dopuszczalności pełnomocnictw w stosunkach niemajątkowych *de lege lata* oraz oceny zakresu stosowania przepisów o pełnomocnictwie z części ogólnej kodeksu cywilnego, a także oceny charakteru poszczególnych pełnomocnictw w stosunkach niemajątkowych w różnych konfiguracjach. Metoda formalno-dogmatyczna opierała się na analizie materiału normatywnego (m.in. Konstytucji RP, ustaw umów międzynarodowych) przy uwzględnieniu poglądów wyrażonych w doktrynie i orzecznictwie. Dla urzeczywistnienia tej metody wykorzystano dyrektywy wykładni językowej, systemowej i funkcjonalnej.

Zastosowanie metody historycznoprawnej obejmowało w znacznej mierze analizę prawa rzymskiego, w którym należy doszukiwać się podwalin instytucji pełnomocnictwa – wykształconych i przejętych przez rzymską jurysprudencję z innych praw antycznych. Przeanalizowano także prawo polskie w ujęciu dynamicznym (prawo staropolskie czy prawo zunifikowane przez Kodeks Zobowiązań). Metodę tę zastosowano w celu zbadania proveniencji instytucji pełnomocnictwa, a także jej ewolucji w kontekście zakresu czynności prawnych, które mogły być objęte umocowaniem. Kształtowanie się pełnomocnictwa na gruncie stosunków majątkowych w ujęciu historycznym (jak wykazano w rozprawie) wpływa⁸ na rozwiązania prawne *de lege lata*.

W pracy wykorzystano również metodę prawno-porównawczą. Poddano analizie systemy prawne Niemiec, Francji, Anglii i Walii oraz Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej (systemy referencyjne). Główny nacisk położono na prawo niemieckie, z uwagi na jego obowiązywanie na ziemiach polskich oraz wpływ na teorię czynności prawnych. Wprost na BGB opierał się art. 93 § 1 k.z., natomiast art. 95 § 1 k.c. stanowi historycznie rozważaną w doktrynie niemieckiej propozycję legislacyjnego ujęcia dopuszczalności działania przez pełnomocnika⁹. Praca ujmuje także analizę systemu prawa francuskiego w zakresie koncepcji czynności prawnych osobistych (*les actes simplement personnels*), czynności prawne ściśle osobistych (*les actes strictement personnels*) oraz zlecenia przyszłej opieki (*mandat de protection future*).

Ponadto, w ramach metody komparatystycznej, uwzględniono porządki wybranych państw *common law*. Kraje te były pionierami odnośnie do wprowadzenia na zasadzie szczególnych unormowań instytucji pełnomocnictwa opiekuńczego czy medycznego¹⁰. Do tych państw zaliczono Anglię¹¹ ze względu na długi czas funkcjonowania instytucji pełnomocnictwa opiekuńczego (*lasting power of attorney*), który zaowocował szeregiem istotnych orzeczeń sądowych oraz pogłębioną debatą w doktrynie. Uwzględniono również amerykańskie uregulowania stanowe dotyczące pełnomocnictwa medycznego. Warto zaznaczyć, że to

⁸ W tym przejawia się „uwarunkowanie” instytucji pełnomocnictwa w szerokim znaczeniu tego słowa. Nie jest to oczywiście uwarunkowanie „tetyczne”, lecz takie, które istnieje w ramach świadomej recepcji określonej tradycji prawnej albo jej wybranych elementów.

⁹ W. Flume, *Allgemeiner Teil...*, s. 761.

¹⁰ Literatura prawnicza państw kontynentalnych również czyni sobie taki punkt odniesienia ze względu na *novum* regulacji prawnych oraz zbieżność potrzeb społecznych, które stały za jej wprowadzeniem.

¹¹ Regulacja angielska obowiązuje również w Walii.

właśnie w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, w latach 70. XX w., za sprawą L. Katnera, rozpoczęła się debata na temat tzw. „oświadczeń *pro futuro*” i pełnomocnictw medycznych.

Metoda komparatystyczna została zastosowana w celu poszerzenia pola badawczego, a także zbioru rozwiązań prawnych, których dostarczają nam poszczególne porządki prawne¹². Wnioski płynące z zastosowania tej metody stanowią inspirację do budowania postulatów *de lege ferenda* względem prawa polskiego.

Wyżej wymienione metody badawcze zostały zrealizowane na podstawie materiału źródłowego obejmującego (w ujęciu krajowym i zagranicznym) ok. 120 aktów prawnych i materiałów legislacyjnych, niemal 140 orzeczeń sądów oraz ponad 600 pozycji bibliograficznych

IV. Struktura rozprawy

Rozprawa składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów oraz podsumowania.

Wstęp zawiera określenie celu pracy i użytych metod badawczych, wskazanie profilu pracy, zdefiniowanie pojęć obecnych w tytule rozprawy, a także przedstawienie wyłączeń z zakresu opracowania. Analizę instytucji pełnomocnictwa rozpoczęto od ustaleń terminologicznych, poczynając od najszerszej kategorii „współdział osób trzecich przy zawieraniu czynności prawnych”¹³. Odróżniono stosunek pełnomocnictwa od zastępstwa pośredniego, instytucji poślanca, działania organu osoby prawnej. Poczyniono także ustalenia na przedpolu zastosowania metody komparatystycznej. Był to zabieg konieczny, gdyż sam W. Müller-Freienfels określił terminologię występującą wokół zastępstwa mianem babilońskiego poplątania mowy (*babylonische Sprachverwirrung*)¹⁴. Opisano także, występujące w tytule pracy, pojęcie „stosunków niemajątkowych” jako podzbioru stosunków prawnych¹⁵. Istotną część wstępu poświęcono na wyjaśnienie kwalifikacji stosunku korporacyjnego do stosunków

¹² W szczególności na tę kwestię ma wpływ 50 zróżnicowanych regulacji stanowych w USA.

¹³ F. Zoll (starszy), *Pandekta czyli Nauka Rzymskiego Prawa Prywatnego. Część Ogólna*, t. I, Kraków 1906, s. 371.

¹⁴ W. Müller-Freienfels, *Stellvertretungsregelungen in Einheit und Vielfalt: Rechtsvergleichende Studien zur Stellvertretung*, Frankfurt nad Menem 1982, s. 59.

¹⁵ Z. Ziemiński, *O metodzie analizowania „stosunku prawnego”*, PiP 1967, nr 2, s. 195-196; A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego*, Wrocław 1980, s. 4-7.

niemajątkowych, co jest w doktrynie zagadnieniem spornym¹⁶. We wstępie podano także przyczyny poszczególnych wyłączeń z zakresu opracowania. Dotyczy to m.in.: pełnomocnictwa procesowego cywilnego¹⁷, pełnomocnictwa procesowego karnego¹⁸, pełnomocnictwa procesowego sądownoadministracyjnego¹⁹, pełnomocnictwa udzielonego w postępowaniu administracyjnym²⁰, pełnomocnictwa procesowego w sprawach o wykroczenia (art. 30 ustawy z dnia 24 sierpnia 2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz.U. 2021, poz. 457)), pełnomocnictwa do głosowania wyborczego (art. 54-61 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1319)), pełnomocnictwa do podpisania deklaracji podatkowej przez podatnika, płatnika lub inkasenta (art. 80a ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1540)), pełnomocnika w postępowaniu podatkowym (art. 138a-138o Ordynacji podatkowej), pełnomocnictwa pocztowego (art. 38 ustawy z dnia 23 listopada 2012 r. – Prawo pocztowe (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1040)) czy pełnomocnika osoby wezwanej przez komisję śledczą (art. 11b ustawy z dnia 21 stycznia 1999 r. o sejmowej komisji śledczej (t.j. Dz.U. 2016, poz. 1024)).

W rozdziale I przedstawiono genezę i ewolucję instytucji pełnomocnictwa w kontekście stosunków niemajątkowych, a także zreferowano podejście do tytułowego zagadnienia w niemieckim, francuskim, angielskim oraz amerykańskim systemach prawnych. Aspekt historyczny obejmuje prawo rzymskie (w ujęciu periodyzacji od archaicznego do

¹⁶ Za taką kwalifikacją zdają się opowiadać: J. Szwaia w: *Kodeks handlowy. Komentarz*, t. 2, S. Sołtysiński, A. Szajkowski, J. Szwaia (red.), Warszawa 1996, s. 737; K. Bandarzewski, *Prawa akcjonariusza*, Kraków 1996, s. 11; K. Kruczałak, *Prawo handlowe. Zarys wykładu*, Warszawa 2008, s. 167. Odmiennie: M. Romanowski, *Podział praw podmiotowych na majątkowe i niemajątkowe*, PiP 2006, z. 3, s. 32; A. Szajkowski, M. Tarska, *Prawo spółek handlowych*, Warszawa 2004, s. 636. W uchwale SN z 30 kwietnia 1999 r., III CZP 61/98 (OSNC 1999, nr 12, poz. 201) stwierdzono, że prawa akcjonariuszy spółki bankowej mają charakter praw majątkowych. W postanowieniu SA w Warszawie z 29 grudnia 1993 r., ACz 1120/93 (OSA 1996, z. 10, poz. 55) sąd uznał, że prawo do żądania rozwiązania spółki jest prawem o charakterze majątkowym.

¹⁷ O relacji pełnomocnictwa procesowego cywilnego do pełnomocnictwa z części ogólnej kodeksu cywilnego wypowiedzają się m. in. J. Gudowski, *Pełnomocnictwo procesowe na tle podziału prawa na prywatne i publiczne*, „Polski Proces Cywilny” 2011, nr 1, s. 7-27; S. Gołąb, *O pełnomocnikach w procesie cywilnym*, „Palestra” 1938, nr 10, s. 934; Z. Krzemiński, *Adwokat w procesie cywilnym z wyboru i z urzędu*, Kraków 1999, s. 26; W. Gawrylczyk, *Pełnomocnictwo procesowe*, MoP 2001, nr 2, s. 85; P. Widerski, *Pełnomocnictwo...*, s. 81-88.

¹⁸ Swoistość reprezentacji w procesie karnym opisują m.in. P. Widerski, *Pełnomocnictwo...*, s. 507 i n.; P. Kruszyński, *Stanowisko prawne obrońcy w procesie karnym*, Białystok 1991, s. 37, D. Święcki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 62-66.

¹⁹ Zob. A. Bargiel, T. Lubas, *Pełnomocnik przed sądem administracyjnym*, „Palestra” 2010, nr 1-2; P. Widerski, *Pełnomocnictwo...*, s. 498 i n.

²⁰ Zob. J. Niczyporuk, *Pełnomocnictwo administracyjne*, w: *Prawo do dobrej administracji. Materiały ze Zjazdu Katedr Prawa i Postępowania Administracyjnego*. Warszawa-Dębe, 23-25 września 2002 r., Ł. Złakowski (red.), Warszawa 2003.

justyniańskiego prawa rzymskiego) oraz dawne prawo polskie. Poddano analizie ogólną zasadę prawa rzymskiego w odniesieniu do zastępstwa²¹, a także wskazano na ewolucyjne kształtowanie się wyjątków od zasady osobistego działania i ich majątkowych uwarunkowań. W ramach prawa polskiego w ujęciu historycznym omówiono prawo staropolskie oraz regulację kodeksu zobowiązań ze szczególnym uwzględnieniem motywów legislacyjnych. W dalszej kolejności objęto analizą obce systemy prawne wychodząc od zasady ogólnej dotyczącej ograniczeń zakresu umocowania, skończywszy na omówieniu atypowych postaci zastępstwa w stosunkach niemajątkowych (*mandat de protection future, enduring power of attorney, lasting power of attorney, health care proxy, health care power of attorney, proxy directive czy durable power of attorney for health care*).

Rozdział II obejmuje przedstawienie uwarunkowań konstytucyjnych i prawnomiędzynarodowych pełnomocnictwa w stosunkach niemajątkowych. W ramach Konstytucji RP wyciągnięto wnioski z analizy gwarancji godności ludzkiej, wolności, prawa do poszanowania życia prywatnego oraz, na zasadzie kontrastu, gwarancji prawa własności i innych praw majątkowych. Perspektywa prawnomiędzynarodowa obejmuje standard²² Rady Europy i Unii Europejskiej. Wzmiankowo odniesiono się także do *The Draft Common Frame of Reference*.

Główną oś wywodu pracy stanowi rozdział III. Wykazano w nim niedostosowanie konstrukcji pełnomocnictwa zawartej w części ogólnej kodeksu cywilnego do stosunków niemajątkowych. Przedmiotem analizy uczyniono również Art. 23 i 24 k.c. jako systemowy punkt odniesienia do interpretacji art. 95 § 1 k.c. Uczyniono to z tego względu na lokatę instytucji dóbr osobistych w części ogólnej kodeksu cywilnego, istotność zagadnienia dóbr osobistych dla stosunków o charakterze niemajątkowym²³ oraz możliwość bezpośredniego kierunkowania wykładni art. 95 § 1 k.c. przy okazji rozwiązywania zagadnienie dopuszczalności umocowania innej osoby do wyrażenia zgody. Zaproponowano także koncepcję osobistych czynności prawnych, zbudowaną w oparciu o art. 95 k.c. Przeprowadzono podziały osobistych czynności prawnych na pierwotnie i wtórnie osobiste, a także formalnie i materialnie osobiste. Zreferowano i

²¹ Zarysowano w tym miejscu sakralne i praktyczne przyczyny podejścia prawników rzymskich do zasady osobistego działania.

²² Pojęcie „standardu” rozumiane jest szeroko jako obowiązujące normy prawne, orzecznictwo, a także będące wyrazem konsensusu europejskiego rezolucje, rekomendacje i inne akty typu *soft law*. T. Jasudowicz w: *Prawa człowieka i ich ochrona*, B. Gronowska, T. Jasudowicz, M. Balcerzak, Toruń 2010, s. 28.

²³ S. Grzybowski, *Ochrona dóbr osobistych według przepisów ogólnych prawa cywilnego*, Warszawa 1957, s. 17; M. Pazdan w: *System Prawa Prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. 1, M. Safjan (red.), Warszawa 2012, s. 1269.

poddano analizie założenia projektu Zespołu Problemowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego. Problematykę tę umieszczono w rozdziale III ze względu na fakt, że Komisja proponowała włączyć przepisy o pełnomocnictwie opiekuńczym w strukturę części ogólnej kodeksu cywilnego²⁴.

Rozdział IV zawiera rozważania dotyczące pełnomocnictwa w stosunkach rodzinnych i opiekuńczych. Rozpoczyna go omówienie relacji prawa cywilnego (w szczególności jego części ogólnej) do prawa rodzinnego i opiekuńczego, który pozwala naświetlić zagadnienie stosowania przepisów o pełnomocnictwie do stosunków powstałych na gruncie prawa rodzinnego i opiekuńczego. Następnie omówiono pełnomocnictwo do: zawarcia związku małżeńskiego (art. 6 k.r.o.), wykonywania władzy rodzicielskiej, zgód związanych z przysposobieniem oraz uznania ojcostwa.

W rozdziale V zostało przedstawione zagadnienia pełnomocnictwa w stosunkach medycznych, które ogniskuje się wokół zagadnienia dopuszczalności wyrażenia zgody na udzielenie świadczenia zdrowotnego przez pełnomocnika, w przypadku braku regulacji szczególnej²⁵. Poddano także analizie i ocenie proponowany przez Polską Grupę Roboczą ds. Problemów Etycznych Końca Życia projekt pełnomocnictwa medycznego²⁶.

Ostatnio rozdział rozprawy zajmuje się pełnomocnictwem w stosunkach korporacyjnych. Na pierwszy plan wysuwa się stowarzyszenie i osobisty charakter członkostwa w tej korporacji²⁷. Następnie przeanalizowano pełnomocnictwo, z racji na sygnalizowany we wstępie spór co do charakteru stosunków korporacyjnych, w spółdzielni, spółce z ograniczoną odpowiedzialnością

²⁴ W zakresie części ogólnej Kodeksu cywilnego przewidziano po Rozdziale III (Prokura) Działu VI (Przedstawicielstwo) Tytułu IV (Czynności Prawne) dodanie szeregu przepisów, które miały funkcjonować w ramach projektowanego Rozdziału IV (Pełnomocnictwo opiekuńcze).

²⁵ Przy uwzględnieniu uchwały SN z 13 maja 2015 r., III CZP 19/15 (OSNC 2016, nr 5, poz. 59).

²⁶ M. Szeroczyńska, M. Czarkowski, M. Krajnik, R. Krajewski, L. Pawłowski, A. Adamczyk, A. Barczak-Oplustil, P. Aszyk, A. Kobylński, T. Pasiński, P. Sobański, I. Filipeczak-Bryniarska, D. Kuć, A. Orońska, K. Smoderek, M. Lichodziejewska-Niemierko, W. Bołoz, *Instytucja pełnomocnika medycznego w Polsce – stanowisko Polskiej Grupy Roboczej ds. Problemów Etycznych Końca Życia*, „Medycyna Praktyczna” 2016, nr 5, s. 102.

²⁷ Odwołano się tu również do prawa i doktryny niemieckiej, w której analizie za temat wysoce osobistego charakteru członkostwa w stowarzyszeniu (*Höchstpersönlichkeit der Mitgliedschaft*) są dogłębne. Zob. A. Schwennicke w: *J. von Staudingers Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen. Buch 1 Allgemeiner Teil §§ 21-79*, H. Roth (red.), Berlin 2019, s. 499 i n.; W. Hadding w: *Soergel Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Allgemeiner Teil 1*, M. Wolf (red.), Stuttgart, Berlin, Kolonia, Kohlhammer 1999, s. 298 i n.; L. Leuschner w: *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 1. Allgemeiner Teil*, C. Schubert (red.), Monachium 2018, s. 624 i n.

oraz spółce akcyjnej. Przeprowadzone analizy wykazały, że pełnomocnictwo jest tam inaczej uwarunkowane niż w przypadku stowarzyszeń.

Rozprawę zamyka podsumowanie, które obejmuje najistotniejsze wnioski oraz zarys postulatów *de lege ferenda*.

Praca uwzględnia stan prawny i dorobek polskiego piśmiennictwa oraz judykatury na dzień 31 grudnia 2021 r.

V. Wybrane wnioski

Ustalenia na gruncie historycznym i komparatystycznym:

1. W prawie rzymskim zastępstwo, zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie, dotyczyło stosunków majątkowych. Ukierunkowało ono dalszy rozwój instytucji pełnomocnictwa, której celem nie było dokonywanie w ramach umocowania czynności prawnych o charakterze niemajątkowym.
2. W prawie staropolskim instytucje prawa prywatnego, w szczególności prawa umów, były modelowane raczej przy założeniu koniecznego udziału podmiotu dokonującego czynności prawnej. Umacnianie więzi obligacyjnej przysięgą, Litkup, „zдание pod zieloną różgą” oraz swoiste ukształtowanie odpowiedzialności cywilnoprawnej (osobista odpowiedzialność za dług) sprawiały, że pełnomocnictwo nie miało szerokiego pola zastosowania²⁸.
3. Pełnomocnictwo w k.z. charakteryzowało się podejściem w zakresie przedmiotowych granic pełnomocnictwa zbliżonym do BGB. W systemie prawa prywatnego niemieckiego to ustawodawca przyjmuje, która czynność jest osobista, a która nie. Cecha ta jest wyrazem normatywnego uznania ustawodawcy. Na podobnym założeniu opierała się konstrukcja z art. 93 § 1 k.z.

²⁸ Poza wyjątkiem, pochodzącej z prawa kanonicznego i ugruntowanej w wyższych sferach społecznych, instytucji *matriumonium per procura*. Zob. W. Padacz, *Zawarcie małżeństwa między nieobecnymi w rozwoju prawnohistorycznym*, Warszawa 1950.

4. W prawie niemieckim funkcjonuje utrwalona koncepcja *höchstpersönliche Rechtsgeschäfte*²⁹ – wysoce osobistych czynności prawnych albo *höchstpersönlichen Erklärungen*³⁰ – wysoce osobistych oświadczeń woli. Ustawodawca niemiecki wprost wyraża się o konieczności osobistego złożenia oświadczenia woli. Czyni to w sposób negatywny albo pozytywny. Albo nakazuje osobistą obecność (sposób pozytywny) – tak jak w przypadku § 1311 BGB osoby wstępujące w związek małżeński mają być „osobiście i równocześnie obecne” (*persönlich und bei gleichzeitiger*). Albo zakazuje (sposób negatywny), jak w § 1600a BGB, że zaprzeczenie ojcostwa nie może nastąpić przez pełnomocnika (*Die Anfechtung kann nicht durch einen Bevollmächtigten erfolgen*). Jest to zabieg konieczny ze względu na to, że nie ma w BGB odpowiednika art. 95 § 1 k.c.
5. Przepisy dotyczące zlecenia w prawie francuskim nakierowane są na stosunki majątkowe. Pojęcie podejmowania aktów administrowania (*les actes d'administration*) związane z konstrukcją zlecenia ogólnego (*mandat général*)³¹ odnosi się wyłącznie do własności i innych praw o charakterze majątkowym³². W doktrynie prawa francuskiego rozróżnia się zwykle czynności prawne osobiste (*les actes simplement personnels*) oraz czynności prawne ściśle osobiste (*les actes strictement personnels*)³³. Zakaz dokonywania tych czynności wynika z ich charakteru, gdzie na pierwszy plan wychodzi prywatność (*la sphère intime*), a kompetencja do ich dokonania wynika z „naturalnej zdolności” (*une capacité naturelle*) każdej osoby fizycznej³⁴. Ustawodawca francuski

²⁹ R. Schmidt, *BGB Allgemeiner Teil*, Hamburg 2016, s. 174; B. Rüthers, A. Stadler, *Allgemeiner Teil des BGB*, Monachium 2014, s. 435.

³⁰ E. Schilken w: *J. von Staudingers. Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen*, Buch 1, *Allgemeiner Teil §§164-240 (Allgemeiner Teil 5)*, N. Habermann (red.), Berlin 2009, s. 42; M. Wolf, J. Neuner, *Allgemeiner Teil des BGB*, Monachium 2016, s. 601.

³¹ Zgodnie z art. 1987 CC ustawodawca francuski rozróżnia trzy rodzaje mandatów: specjalny lub rodzajowy (*spécial et pour une affaire ou certaines affaires seulement*) oraz ogólny (*général et pour toutes les affaires du mandat*).

³² W doktrynie prawa francuskiego utrwalila się określenie: *Mandat d'administration des biens*. Zob.: S. Coll de Carrera, *Le mandate de protection future*, Montpellier 2016, s. 24. O uwarunkowaniu majątkowym zlecenia świadczą również przepisy o odsetkach powiązanych ze zleceniem (art. 1996 CC.), wzajemnych rozliczeniach między mandatariuszem a mandantem (art. 1999 CC.) czy uprawnieniach spadkobierców mandanta względem mandatariusza (art. 2010 CC.).

³³ J. Combret, J. Casey, *Le mandate de protection future*, „Revue Juridique Personnes et Famille” 2007, n°9, s. 12; M. Rebuorg, *L'autonomie en matière personnelle à l'épreuve du grand âge. Analyse de pratiques judiciaires à l'aune de la loi du 5 mars 2007 réformant la protection juridique*, „Revue Retraite et Société” 2/2014, n° 68, s. 68.

³⁴ È. Mallet, *Actes à consentement strictement personnel et majeur protégé*, „Droit de La Famille” 2014, nr 3, s. 17-19.

nie konstruuje wprost kryterium, na podstawie którego wyróżniono ściśle osobiste czynności prawne. W literaturze podkreśla się, że w tej grupie czynności nie należy doszukiwać się uwarunkowania ekonomicznego³⁵.

6. Francuski kodeks cywilny zawiera przepisy o zleceniu przyszłej opieki (*mandat de protection future*). Jest to instytucja oparta na szczególnych zasadach względem ogólnych przepisów dotyczących zastępstwa i umowy zlecenia. Dopiero w zakresie nieuregulowanym, do tego atypowego zlecenia mają zastosowanie przepisy o zleceniu z księgi o różnych sposobach nabywania własności (*Des différentes manières dont on acquiert la propriété*). W przypadku *mandat de protection future* inny reżim prawny został dedykowany dla spraw osobistych, a inny dla majątkowych. Podczas gdy regulacja obejmująca decydowanie przez mandatariusza o sprawach majątkowych mandanta daje silny wyraz autonomii woli mandanta, o tyle w sprawach osobistych konstruowane są ograniczenia.
7. W Anglii i Walii funkcjonuje w ramach *Mental Capacity Act 2005* instytucja *lasting power of attorney*, która stanowi przełamanie zasady ogólnej wyrażającej się w możliwości umocowywania pełnomocnika do działania w ramach stosunków majątkowych oraz zasady *automatic revocation rule*. To atypowe pełnomocnictwo zostało w sposób pogłębiony ujęte w doktrynie i orzecznictwie, a dla pełnomocników stworzono dodatkowo kodeks dobrych praktyk³⁶. Zakres przedmiotowy *lasting power of attorney* jest szeroki. Występują znaczące różnice między pełnomocnictwem do spraw majątkowych, a pełnomocnictwem do spraw osobistych. Sprawy te są wyraźnie i konsekwentnie rozgraniczane w kontekście dopuszczalności oraz podstawy działań trwałego pełnomocnika.
8. We wszystkich regulacjach stanowych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej występuje wprowadzone na mocy wyraźnej regulacji pełnomocnictwo (*health care proxy, health care power of attorney, proxy directive i durable power of attorney for health care*), w którego zakresie istnieje możliwość podejmowania decyzji medycznych

³⁵ *Il ne s'agit pas de rechercher une fin économique ou un profit pécuniaire*. Tak: S. Coll de Carrera, *Le mandat...*, s. 163.

³⁶ *Mental Capacity Act 2005 Code of Practice, issued by the Lord Chancellor on 23 April 2007 in accordance with sections 42 and 43 of the Act*, The Stationery Office, Londyn 2007.

za osobę niezdolną do ich podjęcia (*decisionmaking incapacity*)³⁷. Tylko dwa stany (Massachusetts oraz New York) wprowadziły regulację pełnomocnictwa do spraw zdrowia bez jednoczesnego konstruowania dyrektyw antycypowanych³⁸. Poszczególne regulacje są w zdecydowanej mierze szczegółowe, zawierają silne mechanizmy kontroli oświadczeń pełnomocnika oraz zróżnicowane modele rozwiązywania kolizji między dyrektywami antycypowanymi a działaniami pełnomocnika.

Ustalenia na gruncie Konstytucji RP oraz standardów międzynarodowych:

9. Gwarancja niezbywalności i nienaruszalności godności ludzkiej stoi na przeszkodzie możliwości nieograniczonego umocowywania innych podmiotów prawa cywilnego do dokonywania czynności prawnych. Dotyczy to w szczególności czynności prawnych dokonywanych w ramach stosunków niemajątkowych, których podstawą wyróżnienia

³⁷ *Alabama Code* § 22-8A-1 – 10; *Alaska Statutes* § 18.12.010 – 100; *Alaska Statutes* § 13.26.332 – 358; *Arizona Revised Statutes* § 36 – 3201 – 3210; *Arkansas Code* § 20-17-201 – 217; *California Probate Code* § 4600-4805; *Colorado Revised Statutes* § 15-18-101 – 113; *Colorado Revised Statutes* § 15-14-501 – 509; *Connecticut General Statutes* § 19a-570 – 580c; *Delaware Code* tytuł 16 § 2501 – 2518; *Washington D.C. Code* § 7-621 – 630; *Washington D.C. Code* § 21-2201 – 2213; *Florida Statutes* § 765.101 – 401; *Georgia Code* § 31-32-1 – 13; *Georgia Code* § 31-36-1 – 13; *Hawaii Revised Statutes* § 327E-1 – 16; *Idaho Code* § 39-4501 – 4509; *755 Illinois Compiled Statutes* § 35/1 – 10; *755 Illinois Compiled Statutes* § 45/4-1 – 12; *Indiana Code* § 16-36-4-1 – 21; *Indiana Code* § 16-36-1-7; *Iowa Code* § 144A.1 – 12; *Iowa Code* § 144B.1 – 12; *Kansas Statutes* § 65-28,101 – 28, 109; *Kansas Statutes* § 58-625 – 632; *Kentucky Revised Statutes* § 311.621 – 643; *Louisiana Revised Statutes* § 40:1299.58.1 – 10; *Maine Revised Statutes* tytuł 18-A, § 5-801 – 817; *Maine Revised Statutes* tytuł 18-A, § 5-506; *Maryland Code, Health-General* § 5-601 – 618; *Maryland Code, Estates and Trust* § 13-601 – 602; *Massachusetts General Laws*, rozdział 201D, § 1 – 17; *Michigan Compiled Laws* § 333.5651 – 5661; *Michigan Compiled Laws* § 700.5501 – 5520; *Minnesota Statutes* § 145B.01 – 17; *Minnesota Statutes* § 145C.01 – 16; *Mississippi Code* § 41-41-201 – 229; *Missouri Revised Statutes* § 459.010 – 055; *Missouri Revised Statutes* § 404.800 – 872; *Montana Code* § 50-9-101 – 111; *Montana Code* § 72-5-501 – 502; *Nebraska Revised Statutes* § 20-401 – 416; *Nebraska Revised Statutes* § 30-3401 – 3432; *Nevada Revised Statutes* § 449.535 – 690; *Nevada Revised Statutes* § 449.800 – 860; *New Hampshire Revised Statutes* § 137-H:1 – 16; *New Hampshire Revised Statutes* § 137-J:1 – 16; *New Jersey Statutes* § 26:2H-53 – 78; *New Jersey Statutes* § 46:2B-8; *New Mexico Statutes* § 27-7A-1 – 18; *New York Public Health Law* § 2980 – 2994; *North Carolina General Statutes* § 90-320 – 323; *North Carolina General Statutes* § 32A-15 – 26; *North Dakota Century Code* § 23-06.4-01 – 14; *North Dakota Century Code* § 23-06.5-01 – 18; *Ohio Revised Code* § 2133.01 – 15; *Ohio Revised Code* § 1337.11 – 17; *Oklahoma Statutes*, tytuł 63, § 3101.1 – 16; *Oregon Revised Statutes* § 127.505 – 660; *Pennsylvania Consolidated Statutes*, tytuł 20, § 5401 – 5416; *Rhode Island General Laws* § 23-4.11-1 – 15; *Rhode Island General Laws* § 23-4.10-1 – 12; *South Carolina Code* § 44-77-10 – 160; *South Carolina Code* § 62-5-501 – 505; *South Dakota Codified Laws* § 34-12D-1 – 22; *South Dakota Codified Laws* § 59-7-2.5 – 2.8; *Tennessee Code* § 32-11-101 – 112; *Tennessee Code* § 34-6-201 – 215; *Texas Health & Safety Code* § 166.031 – 051; *Texas Health & Safety Code* § 166.151 – 166; *Utah Code* § 75-2-1101 – 1119; *Vermont Statutes*, tytuł 14, § 3451 – 3467; *Vermont Statutes*, tytuł 18, § 5251 – 5262; *Virginia Code* § 54.1-2981 – 2993; *Washington Revised Code* § 70.122.010 – 920; *West Virginia Code* § 16-30-1 – 25; *Wisconsin Statutes* § 154.01 – 15; *Wisconsin Statutes* § 155.01 – 80; *Wyoming Statutes* § 3-5-201 – 213; *Wyoming Statutes* § 35-22-101 – 109.

³⁸ *Massachusetts General Laws*, rozdział 201D, § 1 – 17; *New York Public Health Law* § 2980 – 2994.

jest art. 30 Konstytucji, w ramach których autonomia podmiotów dóbr niemajątkowych schodzi na dalszy plan. W przypadku stosunków niemajątkowych, jeżeli ustawodawca zdecyduje się na dopuszczenie w ich materii pełnomocnictw, konieczne jest wprowadzenie silniejszej ochrony podmiotu upoważniającego niż ochrona wynikająca z typowej metody prawa prywatnego.

10. Punktem wyjścia, przy braku czynności upoważniającej, jest wynikający z autonomii podmiotów prawa prywatnego zakaz ingerowania w sferę praw i obowiązków podmiotu stosunków cywilnoprawnych³⁹. W kontekście pełnomocnictwa, posługując się ustaleniami S. Grzybowskiego, należy stwierdzić, że stosunek pełnomocnictwa polega na upoważnieniu innej osoby do dokonania czynności prawnej, które by z braku upoważnienia nie miało podstawy prawnej⁴⁰. Wyrazem chronionej konstytucyjnie wolności jest możliwość samodzielnego kształtowania swojej sytuacji prawnej, od którego czynność upoważniająca stanowi wyjątek.
11. Interpretacja ograniczeń dopuszczalności działania przez pełnomocnika nie może podlegać takim samym regułom wykładni jak ograniczenia swobody umów. W związku z tym w przypadku dopuszczalności działania przez pełnomocnika silniej działają inne zasady konstytucyjne, przede wszystkim te, które chronią stosunki niemajątkowe. Proces optymalizacji chronionych wartości konstytucyjnych w zakresie możliwości dokonania czynności prawnej przez pełnomocnika poprzez prokonstytucyjną wykładnię pojęcia „właściwości czynności prawnej” z art. 95 § 1 k.c. powinien być intensywniejszy w porównaniu do zbliżonego pojęcia „właściwości (natury) stosunku” z art. 353¹ k.c. w kontekście odczytywania ograniczeń swobody umów.
12. Wprowadzając pełnomocnictwo opiekuńcze czy pełnomocnictwo medyczne do prawa krajowego państwo uniknie zarzutu, który może być sformułowany na gruncie art. 8 EKPC w postaci braku wpływu na wybór osoby podejmującej decyzję zastępczą. Pełnomocnictwo zdrowotne jest instrumentem, który pozwala na spełnienie zaleceń wydanych przez Radę Europy, zarówno w kontekście składania oświadczeń na

³⁹ J. Kaczor, *Pojęcie czynności prawnej upoważniającej w nauce prawa cywilnego*, Wrocław 2005, s. 49-55; P. Widerski, *Pełnomocnictwo...*, s. 289 i n.

⁴⁰ S. Grzybowski w: *System Prawa Cywilnego. Część ogólna*, t. I, S. Grzybowski (red.), Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk 1974, s. 335. Podobne rozumowanie przedstawia A. Bierć. Zob. A. Bierć, *Zarys prawa prywatnego. Część ogólna*, Warszawa 2012, s. 335.

wypadek niezdolności do podjęcia decyzji, jak i umożliwienia partycypacji osobie niezdolnej do podjęcia decyzji. Odpowiednio ukształtowana regulacja tego stosunku gwarantuje poszanowanie i przedłużenie autonomii jednostki.

13. Trudno wskazać jednoznacznie na preferencje standardu europejskiego w zakresie wyboru jednej z form antycypacji decyzji medycznych. Porządek regulacji oraz jej obszerność w kontekście Rekomendacji (2009) 11 wskazywałby na lekki ułkon w kierunku pełnomocnictwa jako bardziej rekomendowanego rozwiązania przedłużenia samostanowienia pacjenta. Pełnomocnictwo zdrowotne umożliwia lekarzowi bezpośredni, elastyczny kontakt z pełnomocnikiem niż tylko z nieożywionym dokumentem, który inkorporuje testament życia. Nieuniknione są problemy wykładni tych testamentów, podobnie jak w przypadku testamentów będących dyspozycją majątkiem na wypadek śmierci.

Ustalenia na gruncie kodeksu cywilnego i projektów jego zmian:

14. Konstrukcja pełnomocnictwa zawarta w części ogólnej kodeksu cywilnego nie jest dostosowana do stosunków niemajątkowych. Świadczą o tym niespójności aksjologiczne związane z art. 100 k.c., modelowy brak obowiązku działania pełnomocnika, nieprzydatność kategorii zwykłego zarządu do spraw dotyczących osoby czy brak instrumentów kontroli sądowej dla kierunku oświadczeń pełnomocnika.
15. W przypadku braku szczególnych regulacji należy wyrazić pogląd, że w obecnym stanie prawnym dokonywanie czynności prawnych z zakresu praw osobistych nie może ulec podmiotowemu poszerzeniu poprzez udzielenie pełnomocnictwa. Niemajątkowa natura dóbr osobistych rzutuje w całej rozciągłości na pierwotnie osobisty charakter zgody, która upoważnia do ingerencji w dobra podmiotu uprawnionego. Niewątpliwie najwięcej osobistych czynności prawnych znajduje się w dziedzinie prawa rodzinnego, tam, gdzie najbardziej uwydatniają się interesy niemajątkowe podmiotów prawa cywilnego. W żadnym przypadku nie oznacza to zakazu reprezentacji w odniesieniu do całego prawa rodzinnego.

16. Klasyfikację czynności prawnej osobistej ze względu na jej właściwość należy odnieść do sfery w jakiej dana czynność prawna wywiera skutki. Jeżeli wywiera skutki w sferze osobistej (niemajątkowej) należy utrzymywać pogląd o pierwotnie osobistym charakterze tej czynności. Przy czym trzeba zaznaczyć, że uwarunkowanie czynności prawnej interesem ekonomicznym nie musi być bezpośrednie⁴¹. Stosunki niemajątkowe są stosunkami osobistymi ze swojej natury. Czynności prawne o charakterze majątkowym i niemajątkowym (osobistym z natury) tworzą stosunek sprzeczności, który wyczerpuje klasę uniwersalną czynności prawnych. Podział ten jest podziałem logicznym, przy braku trzeciej możliwości (*tertium non datur*).
17. Osobiste czynności prawne mogą zostać podzielone na czynności prawne osobiste pierwotnie i wtórnie. Warto zauważyć, że ustawodawca może przypisać czynnościom prawnym o charakterze majątkowym osobisty charakter (np. sporządzenie testamentu). Możemy wtedy mówić o czynnościach mających wtórnie osobisty charakter. Ustawodawca może także dopuścić dokonanie czynności prawnej o charakterze niemajątkowym przez pełnomocnika (np. zawarcie związku małżeńskiego). Wtedy mamy do czynienia z czynnością prawną, która jest osobista pierwotnie (osobista z natury). Dopuszczanie przez ustawodawcę możliwości dokonania przez pełnomocnika czynności prawnej o charakterze niemajątkowym musi oznaczać się daleko posuniętą ostrożnością i rygoryzmem.
18. Czynności prawne osobiste można podzielić, idąc za doktryną niemiecką, na te, które są osobiste formalnie (*formell höchstpersönlich*) i materialnie (*materiell höchstpersönlich*)⁴². Ocenę czy dana osobista czynność prawna jest osobista formalnie

⁴¹ Podobnie kwestia ma się w przypadku podziału praw na prawa podmiotowe majątkowe i niemajątkowe. W nowszej literaturze akcentuje się jedynie pośredni związek ze sferą majątkową. Tak: M. Romanowski, *Podział praw...*, s. 36-37; A. Brzozowski, W.J. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 2018, s. 239. Bezpośredniego uwarunkowania interesem ekonomicznym nie podkreśla również P. Machnikowski w: *Kodeks cywilny. Komentarz*, E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), Warszawa 2017, s. 299. Za bezpośrednim uwarunkowaniem prawa majątkowego interesem ekonomicznym opowiadają się: S. Grzybowski, *System Prawa Cywilnego. Część ogólna*, t. I, Warszawa 1974, s. 231-232, M. Pyziak-Szafnicka w: *System Prawa Prywatnego*, t. I, Warszawa 2012, s. 821; A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 2001, s. 138; S. Szer, *Prawo cywilne. Część ogólna*, Warszawa 1967, s. 123.

⁴² R. Zimmermann, „*Quos Titius voluerit*” – *Höchstpersönliche Willens – entscheidung des Erblassers oder „power of appointment*”, Monachium 1991, s. 7, 35-36. Rozważania na temat testamentu jako czynności prawnej osobistej formalnie, ale nie materialnie zawarłem w artykule A. Pielak, *Osobiste czynności prawne*, „Forum Prawnicze” 2018, nr 6, s. 55-58. W tym momencie uznaję, że wyrażony w artykule pogląd

czy materialnie należy uzależnić od tego, do kogo rzeczywiście należy decyzja w danej sprawie. Jeżeli czynność prawna jest osobista materialnie oznacza to, że żadna inna osoba względem podmiotu dokonującego czynności nie może mieć prawnie zagwarantowanego wpływu na treść stosunku prawnego wynikającego z tej czynności. Przymiot osobistości formalnej czynności prawnej odnosi się tylko do wymogu osobistego dokonania tej czynności.

19. Tam, gdzie ustawodawca reguluje czynności prawne o charakterze niemajątkowym, to nie istnieje możliwości dokonania tychże czynności przez pełnomocnika, chyba że została wyraźnie dopuszczona taka możliwość. Dopuszczalność takiego pełnomocnictwa musi mieć wyraźną podstawę prawną, nie wynika zaś z art. 95 § 1 k.c. Jeżeli zaś regulowana jest czynność o charakterze majątkowym, to wtedy istnieje możliwość dokonania tej czynności przez pełnomocnika, chyba że przepis ustawy nadaje tej czynności prawnej osobisty charakter. Jeśli ustawodawca ma na celu dopuszczenie dokonania czynności prawnej o charakterze niemajątkowym (pierwotnie osobistym) przez pełnomocnika, powinien taką możliwość wyraźnie dopuścić. W wypadku, gdy zamiarem ustawodawcy jest pozbawienie możliwości dokonania czynności prawnej o charakterze majątkowym przez pełnomocnika, należy wtedy taką możliwość wyraźnie wyłączyć (czynności prawne wtórnie osobiste). To wyłączenie może przyjąć postać pozytywną (nakazanie osobistego dokonania danej czynności o charakterze majątkowym) albo negatywną (wyłączenie możliwości dokonania danej czynności o charakterze majątkowym przez pełnomocnika).
20. W przypadku konstruowania regulacji pełnomocnictwa opiekuńczego warto mieć na uwadze, że nie tylko zaburzenia psychiczne prowadzą do trwałej niezdolności do podjęcia decyzji dotyczącej praw i obowiązków. Stan taki może zaistnieć również na skutek innych chorób, np. starczej demencji, choroby Alzheimera⁴³, a także być skutkiem takich zdarzeń jak np. nieprzytomność i stan śpiączki po wypadku

odmawiający czynności prawnej testamentu osobistości materialnej za zbyt daleko idący. Dyspozycje spadkowe osoby niebędącej testatorem nie zawierają *de lege lata* otoczenia regulacyjnego, które w jasny sposób określałoby gwarancje poszanowania woli spadkodawcy. Warto jednak wspomnieć, że testament nie jest traktowany jako czynność osobista materialnie w *common law*.

⁴³ Co prawda często przy zespołach otępiennych występują zaburzenia psychiczne, ale nie należy utożsamiać zaburzenia psychicznego z zespołem otępiennym. T. Sobów, *Zaburzenia psychiczne w przebiegu zespołów otępiennych – znaczenie kliniczne i zasady postępowania*, „Aktualności Neurologiczne” 2012, nr 12(4), s. 236-244.

samochodowym. Wydaje się, że nie do końca uzasadnione byłoby różnicowanie możliwości działania przez pełnomocnika opiekuńczego od rodzaju zdarzenia, które doprowadziło do niezdolności do podejmowania decyzji. Termin „zaburzenie psychiczne” mógłby rodzić wątpliwości w jego wykładni np. na tle zaburzeń neurologicznych⁴⁴ czy śpiączki powypadkowej⁴⁵.

21. Elementem konstrukcji pełnomocnictwa w prawie polskim jest modelowo występująca możliwość odwołania pełnomocnictwa w każdym czasie. W przypadku gdy mocodawca nie będzie zdolny do złożenia oświadczenia o odwołaniu pełnomocnictwa, ten podstawowy instrument „kontroli” pełnomocnika zostanie wyeliminowany. Konieczne jest wprowadzenie sądowej możliwości kontroli wykonywania pełnomocnictwa opiekuńczego lub medycznego wraz z wyborem miernika interesu mocodawcy: subiektywnego (zgodnie z jego wskazówkami i potencjalnymi życzeniami) albo obiektywnego (zgodnie z dyrektywami płynącymi z norm prawnych i społecznie uznawanych wartości).

Ustalenia na gruncie prawa rodzinnego i opiekuńczego, medycznego oraz korporacyjnego:

22. Ewolucja obcych systemów prawnych ukazują zmianę podejścia do władzy rodzicielskiej w aspekcie podmiotowym, mającą często swój wyraz w warstwie terminologicznej. W początkowym okresie rozwoju prawa wykształciła się władza ojcowska (*patria potestas, väterliche Autorität, puissance paternelle*), potem władza rodzicielska (*elterliche Gewalt, autorité parentale*), a obecnie coraz częściej na określenie praw i obowiązków rodzicielskich używa się terminu odpowiedzialność rodzicielska (*parental responsibility*⁴⁶, *erterliche Verantwortung*).

⁴⁴ Warto nadmienić, że za zaliczeniem zaburzeń (zakłóceń) o podłożu neurologicznym do „innego rodzaju zaburzeń psychicznych” na gruncie przepisów kodeksu cywilnego o ubezwłasnowolnieniu opowiada się L.K. Paprzycki. L.K. Paprzycki, *Psychiatryczno-neurologiczno-psychologiczne aspekty postępowania cywilnego w przedmiocie ubezwłasnowolnienia*, „Palestra” 2009, nr 1-2, s. 13, 19.

⁴⁵ Przykładowo kategorią „upośledzenia umysłowego” obok kategorii „choroby psychicznej” posługuje się art. 17 ust. 3 u.p.p. z samego założenia racjonalnego ustawodawcy wynika, że mogą zdarzyć się sytuacje, w których niezdolność do podjęcia decyzji będzie wynikała z upośledzenia umysłowego, a nie z choroby psychicznej.

⁴⁶ Niegdyś prawo angielskie i walijskie używało określenia prawa i obowiązki rodzicielskie (*parental rights and duties*) *The Children Act 1975*, section 85(1); K. Standley, P. Davies, *Family Law*, Londyn 2013, s. 240

23. Możliwość posłużenia się osobami trzecimi przy wykonywaniu władzy rodzicielskiej powinna być dopuszczona wyjątkowo, w taki sposób, aby rodzice nie zrezygnowali z ingerencji w podstawowych sprawach dotyczących dziecka. Za niedozwolone należy uznać powierzenie całości władzy rodzicielskiej innej osobie. Zgody związane z przysposobieniem oraz oświadczenie o uznaniu ojcostwa mają charakter osobisty i nie mogą być dokonane przez pełnomocnika.
24. Ze względu na to, że wyrażenie zgody na dokonanie zabiegu medycznego jest czynnością prawną, dopuszczalność jej dokonania przez pełnomocnika należy ocenić przez pryzmat art. 95 § 1 k.c. Niemajątkowa natura zgody medycznej, która wtórnie legalizuje naruszenie dóbr osobistych (przede wszystkim zdrowia, integralności cielesnej), pozwala ją zaliczyć do pierwotnie osobistych czynności prawnych.
25. Jeżeli ustawodawca zdecydowałby się na dopuszczenie głosowania przez pełnomocnika na walnym zebraniu lub szerzej, na wykonywanie praw członkowskich przez pełnomocnika w stowarzyszeniu, powinien wprost dopuścić taką możliwość i wyraźnie określić reguły sądowej kontroli uchwał stowarzyszenia. Tak jak ma to miejsce w przypadku art. 6 k.r.o. Głosowanie na walnym zebraniu członków w stowarzyszeniu jest bowiem czynnością pierwotnie osobistą i tylko akt ustawodawcy może tę osobistość przełamać.
26. Możliwość udzielenia pełnomocnictwa przez członka spółdzielni do uczestniczenia w walnym zebraniu co do zasady wynika już bezpośrednio z art. 95 § 1 k.c. Nie stoi temu na przeszkodzie ani ustawa, ani właściwość czynności prawnej. Podobnie należy podejść do pełnomocnictwa w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością oraz spółce akcyjnej.